

tum ex alienis scriptis accipiat, sed aliqua inveniatur sapiens: illum eruditorem elige quem magis mireris in suis, quam in alienis; nihil magnificentum docebit, qui a se nihil didicit, falsoque magistri nuncupantur auditorum narratores, ac sic audiendi sunt, ut qui recensent rumores. Requirenda est vita honesta, quia turpe est doctori cum culpa redarguit ipsum, vita mala suspectam reddit doctrinam. Quis credat dicenti sibi cibum aliquem esse venenatum, si eo vidente sumat ipsum? Quis credat alicui asserenti viam aliquam latronibus plenam, et transeuntes per eam spoliandos esse, et jugulandos, si post illam assertionem viam illam sibi eligat? Sicut exemplum boni operis plus ædificat, quam sermo, sic exemplum mali operis corrumpit. Hieronymus: « Proclivis est malorum æmulatio. » Unde Græca historia narrat Alexandrum orbis dominatorem Leonidis pædagogi sui non potuisse vitis carere in incessu, et moribus, quibus adhuc parvulus infectus fuerat. Indignum est cœlestem doctrinam in vase esse immundo, in Psalm. XLIX: *Peccatori dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas?* Parum profuit ejus doctrina cui repugnat vita, Augustinus libro de doctrina christiana: « Non obedienter auditur, qui seipsum non audit. »

XIX. Requirenda est humilis sapientia; Hieronymus: « Multo tempore discere quod doceas. » Idem super Ecclesiasten: « Pythagoricorum fuit disciplina tacere per quinquennium, et postea eruditos loqui. » Ecclesiastici cap. VIII: *Antequam loquaris discere*: ibidem XXXII: *Audi tacens, et pro reverentia accedat tibi gratia*: Proverb. XVIII: *Qui respondet priusquam audiat stultum se esse demonstrat*. Socrates cuidam interroganti quomodo posset optime

discere: « Si nihil, inquit, dixerit nisi quod bene sciverit. »

XX. Humilis debet esse in scientia, illa enim quæ inflat, non est pura, nec vera scientia; habet enim multos errores annexos, quia: Superbiam eretur illud, ut ait Augustinus, sed scientia humilis vera est. Proverb. XI: *Ubi humilitas, ibi sapientia. Superbus multa credit scire, quæ necit*: I Corinth. VIII: *Si quis existimat aliquid scire, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire*. Scientia inflans, scientia est diabolica, a qua etiam dæmones nominantur, dæmon enim sciens interpretatur. Qui de magnitudine scientiæ inflatur, et gloriatur, fatuissime agit, cum gloriatur de hoc, quod est magnus dæmon, sive sciens.

XXI. Eloquentia requirenda est; unde dicitur in prologo rhetoriæ: « Sapientia sine eloquentia, parum prodest. » Cicero: « Nihil est quod male narrando non possit depravari. » Simplex debet esse eloquentia. Seneca: « Oratio quæ veritati dat operam incomposita debet esse, et simplex: » item: « Oratio quæ in sanandis mentibus adhibetur, descendere in vos debet: » item: « Aliæ artes ad ingenium pertinent, hic animi negotium agitur, non quærit æger medicum eloquentem, non erit quare gratuletur si inciderit in medicum disertum. » Augustinus in libro de doctrina christiana: « Quid prodest clavis aurea, si aperire quod volumus non potest quando nihil quærimus nisi patere quod clausum est? » Peritia docendi requirenda est, ad quam quinque pertinent, scilicet apertio, brevitatis, utilitas, suavitas, et maturitas.

XXII. Aperta debet esse doctrina ut ab omnibus intelligatur. In libro Prospero de vita contemplativa dicitur: « Tam apertus debet esse sermo docentis, ut intelligentia sua nullos quamvis imperitos excludat. Uten-

dum est pleno sermone ut nummo, ubi est publica forma, usitatis citius utimur. » Proverb. XXIX: *Doctrina prudentium facilis*: Ecclesiast. IV: *Ne abscondas sapientiam tuam in decore ejus*. De his qui simplicibus ingerunt subtilia dicitur Isai. XIX: *Confundantur qui operabantur limum pectentes et retexentes subtilia*. Laudabilis est brevitatis in docente, si sit moderata. Hieronymus super Jeremiam: « Nimia prolixitas onerat sensus legentium, et immoderata brevitatis præscindit studiorum desiderium. » Est autem brevitatis, ut dicitur in ipsa rhetorica: « Cum nullum, nisi necessarium assumitur verbum. » Undebene Eccli. XXXI: *Verba sapientum statera ponderabuntur*. Augustinus in libro de doctrina christiana: « Sicut ingratus est qui incognita obnubilat, sic onerosus est qui cognita inculcat. » Utilitas requiritur in doctrina. Isai. XLVIII: *Ego Deus tuus docens te utilia*. Seneca: *Non multis opus est, sed efficacibus*, suavitas laudabilis est in doctrina. Eccli. IV: *Tibiæ et psalterium suavem faciunt melodiam, et super utrumque lingua suavis*. Ad suavitatem juvat eloquentia, valet etiam ad eam doctorum bonitas, vel utilitas. Proverb. XIII: *Doctrina bona dabit gratiam*, supple ipsi doctori et auditori. Maturitas, id est, mediocritas inter velocitatem, et tarditatem laudabilis est in doctrina. Seneca: « Inopia verborum, et exilitas minus intentum faciunt auditorem interruptæ tædio tarditatis, facilius tamen incidet qui expectatur, quam qui prætervolat. »

XXIII. Tria debet doctor in doctrina intendere, scilicet ut instruat, placeat, et ad bonum moveat. Augustinus in libro de doctrina christiana, dixit quidam eloquens, et verum dixit, ita debere dicere eloquentem ut doceat, ut delectet ut flectat; docere necessitatis est, delectare

suavitatis, flectere victoriæ, docendi necessitas in rebus est constituta, reliqua duo in modo quo dicimus. Concludamus cum Augustino in eodem libro: « Quis audeat dicere adversus mendacium in defensoribus suis inermem debere consistere veritatem, ut scilicet illi, qui res falsas persuadere conantur, noverint auditorem vel benevolum, vel intentum, vel docilem proœmio facere, isti autem non noverint? Illi falsa aperte, breviter, verisimiliter; et isti vera sic narrent, ut audire tædeat, intelligere non pateat, credere postremo non libeat? Illi fallacibus argumentis veritatem oppugnent, asserant falsitatem; illi nec vera defendere, nec falsa valeant refutare? »

XXIV. Hæc omnia ex D. Thoma captim, et quasi festinanter depromimus, ut ex illis veri, perspicuique doctoris imaginem eliciamus, veritatisque magistrum qualis in expedienda doctrina scholis præponendus est eligamus; talem enim eundem esse doctorem sanctum, ipsa doctrina, cujus perspicuitas, vividaque veritatis lux sic declarat, ut otiose in hujus probationis argumentum, momenta temporis erogemus. Non est qui vel a primo limine ejus salutaverit scripta, cui non statim effulgeat quidquid absolutissimi doctoris munus adimplet. Quanta in scientia humilitas, in dicendo gravitas, in docendo peritia, in vita puritas! Cui alii tanta insit apertio in sententiis, brevitatis in dictis, utilitas in doctrina, suavitas in eloquentia, maturitas in electione? Quid ergo minus audeamus nos illi tota securitate committere, cui tam amplum intelligentiæ thesaurum commisit Deus, cui revelavit secreta, et occulta sapientiæ suæ? Cui denique tam fiducialiter ipsa se credit Ecclesia, ut sine ullo prorsus errore omnia ipsius prædicat scripta,

nec unquam a veritatis tramite deviasse, qui ipsius tenuerit vestigia, secure promittat? Ergo ut orationis nostræ finis in suum recurrat principium, divinæ ipsius sapientiæ consilium totis oculis amplectendum proponamus, Ecclesiast. vi: *In multitudine sapientium sta, et sapientiæ illorum ex corde conjungere, ut omnem narrationem Dei possis audire, et proverbia laudis non effugiant a te; et si videris sensatum, evigila ad eum, et gradus ostiorum illius exerat pes tuus.* Hæc sollicitudo debet esse omnium, hæc unica cura, et finis: standum nobis est in multitudine presbyterorum sapientum, id est, in schola, academiaque doctorum, et sapientiæ eorum ex corde

debemus conjungi, ut disciplinam intelligere possimus, et quidquid nobis de Deo per fidem, scientiamque enarratur; sed inter hæc si unum sensatum videmus, si tanti, et tam divini sensus magistrum quem recte inter omnes sensatum appellare possumus, qualis est Thomas, invenimus, quid restat nisi ut ad eum vigilemus, et gradus ostiorum ejus exerat pes noster, ut in illos jugiter meditates, et labore sedulo, sinceraque intentione intelligere cupientes, puram quoque, ac profundam ejus intelligentiam sine erroris periculo videamus, sine jurgio defendamus, sine dissidio sectemur.

QUÆSTIO SEXTA.

An in damnatorum spiritibus sit alternatio, et vicissitudo tormentorum?

I. Ultricem summæ justitiæ manum, et fulminantem divinitatis dexteram inter splendores gloriæ, inter arcana, et abscondita a sæculis immensæ suæ lucis mysteria contemplamur, haud ignari præcipuam admirationis, et reverentiæ vim in numine non tam a speciosissimis attributorum suorum luminibus, et gratiis, quam a terribili indignantis omnipotentis severitate, et vindicantis fortitudine in humanis cordibus incitari. Et suggerit mihi nunc prudentissimæ illius Esther regis sententia, non ignobilem ponderationem, quæ cum in conspectum Assueri regis non vocata, nec invitata venisset, intuens fulgorem regis majestatis, cultum vestium

splendidissimum, solium magnificentissimum, ac sublime, in quo ut inquit Scriptura, residebat ille indutus vestibus regiis, auroque fulgens, et pretiosis lapidibus, eratque terribilis aspectu, corruit regina pene exanimis ad tantæ magnitudinis aspectum; causamque pavoris, ac formidinis exprimens: *Conturbatum, inquit, est cor meum præ timore gloriæ tuæ, valde enim mirabilis es domine, et facies plena est gratiarum.* Nimirum inter tot glorias, et tot gratiarum admirationes, quibus regia facies plena videbatur, solus potestatis terror reginæ animum invasit, et tam valide corripuit, ut pallenti vultu, et congelato spiritu cor ad deliquium usque

defecerit, et corruerit. Quid ergo mirum si ad excelsum illud, et elevatum summi verticis solium, in quo propheta sedentem Dominum aspexit, a cujus immensi luminis fulgore oculos suos velant, et obtinent supremi Seraphinorum ignes, nos tantilli accedentes, et summæ illius pulchritudinis splendores, ac divinarum attributorum scintillantia lumina, quasi regiam divinitatis faciem omnium gratiarum plenam per nostræ tenuitatis umbras, et ænigmata fidei speculantes, solus indignationis divinæ, et punientis dexteræ terror, quasi sagittæ Domini spiritum ebibat, illudque de tot mirabilibus divinarum perfectionum varietatibus, sive ad summi decoris pulchritudinem, sive ad supremæ majestatis sublimitatem certantibus, præ cæteris expendendum, proponendumque sumamus, quod ad æternæ severitatis formidinem commendandam terroremque potestatis illius concipiendum inducit? Qualis videlicet et quanta sit illa perpetui carceris, et supremæ acerbitalis magnitudo, an mutationem aliquam, alternationemque in pœnis admittat; an vero omni simul irruentis vindictæ, et toto tormentorum pondere, nisi miserabilis turba damnatorum spirituum sine ulla vicissitudinis alternatione obruatur.

II. Et quidem omnia pœnarum genera non alternatim, sed constipato impetu in æternis illis suppliciis miseros comprehendere, non modica Scripturæ sacræ verba nobis significant, ut cum Apocalyps. xviii, de damnatione impiæ Babylonis, quo nomine reproborum omnium multitudinem contineri nemo ignorat, sic dicitur: *Ideo in una die venient plagæ ejus, mors, luctus et fames, et igne comburentur:* ubi, in una die, similitatem temporis satis insinuat, in qua non una plaga,

sed multiplex Babylonem undique circumcinget, ignis comburens, mors occidens, luctus anxians, fames crucians. Nec minus acerbissimum illum calicem iræ Dei, de quo bibent omnes peccatores terræ, et quanta pœnarum misceatur varietate, cum propinandus inclinabitur ex hoc in hoc, nobis manifestant verba illa Psalmi x: *Pluet super peccatores laqueos, ignis et sulphur, et spiritus procellarum pars calicis eorum,* quasi dicat: Non totus calix continet diversas illas amaritudinum species, ut cuilibet suam alternando porrigat, sed pars quælibet, unusquisque calicis illius haustus ignem, sulphurem, et procellam, id est, omnia simul pœnarum genera ori ebibentis infundet. Et sicut laquei qui ponuntur super terram non simul quidem complicant, sed ab uno in alium inciditur, laquei tamen, qui sicut pluvia cadunt simul sine ulla vicissitudinis mora, in quos cadunt, irretiunt: sic infernorum laquei quasi pluvia desuper emissa peccatores comprehendent, ut nulla alternationis mutatione, sed toto invadentium pœnarum concursu fatigentur.

III. Sed audiamus quam graviter luctuosum illum egredientis animæ de corpore statum, in cruciatus æternos abeuntis, Spiritus sanctus per os beati Job nobis describat, et in intima cordis viscera recludat: *Omnis dolor, inquit capite xx, irruet super eum. Utinam impleatur venter ejus ut emittat in eum iram furoris sui, et pluat super illum bellum suum. Fugiet arma ferrea, et irruet in arcum æreum. Eductus et egrediens de vagina sua, et fulgurans in amaritudine sua, vadent, et venient super eum horribiles, omnes tenebræ absconditæ sunt in occultis ejus, devorabit eum ignis, qui non succenditur, affligetur relictus in tabernaculo suo:* ubi S. Thomas litteraliter locum is-